

Mr. sc. Nataša Rakanović

Uprava za indirektno/neizravno oporezivanje BiH (UINO)

SPECIJALNA I GENERALNA PREVENCIJA KRIVIČNOG DJELA NASILJA U
PORODICI
SA OSVRTOM NA KAZNENU POLITIKU SUDOVA

Sažetak: Nasilna ponašanja u porodici javljaju se u različitim oblicima, intenzitetu i učestalosti, pri čemu tjelesno i seksualno nasilje često uključuje i emocionalno, odnosno psihičko zlostavljanje. Nasilje u porodici najčešće pogađa žene i proističe iz dinamike moći i kontrole. Prevencija nasilja uključuje edukaciju, zakonodavne mjere i podršku žrtvama. Iako Bosna i Hercegovina osigurava ljudska prava prema međunarodnim normama, implementacija tih prava nije uvijek zadovoljavajuća.

BiH je razvila pravni okvir za borbu protiv nasilja u porodici kroz izmjene zakona, uključujući krivične zakone u entitetima i Brčko Distriktu, krivična djela nasilja u porodici sada se procesuiraju, a zakonodavstvo pruža jasne protokole zaštite žrtava. Međutim, nedostatak adekvatne primjene zakona u praksi onemogućava efikasnu zaštitu žrtava.

Najveći problem nasilja u porodici je neprijavljivanje nasilja od strane žrtve i neadekvatan odgovor institucija. Žrtve, posebno žene, često žele sačuvati porodicu zbog tradicionalnih stavova ili ekonomskih razloga, pa povlače prijave i odbijaju saradnju s policijom.

Pored toga što su krivična djela nasilja u porodici, a posebno ženama, propisana i za iste su zapriječene zatvorske kazne, da se istom problematikom bave Centri za socijalni rad, policija, tužilaštvo i u konačnici sud, vrlo često neka institucija u ovom lancu zakaže, što može rezultirati tragičnim posljedicama za žrtve. Iskustva zadnjih godina ukazuju na to da nema adekvatne institucionalne saradnje te je u tom dijelu potrebno unaprijediti stanje. Isto tako, potrebno je izvršiti analizu izrečenih kazni za nasilje u porodici te će se odrediti u smislu i specijalne, ali i generalne prevencije, odnosno kaznene politike uopšte što bi svakako imalo veliki učinak na nasilnike.

Tokom istraživanja prikupljeni su i obrađeni podaci OSCE-a, nevladinih organizacija, te VSTV-a, koji se odnose na sudske presude vezano za nasilje u porodici u periodu od 2004.godine do 2023.godine i nakon sveobuhvatne analize prikupljenih podataka, izveden je zaključak da je kaznena politika sudova blaga, da sudovi izriču kazne ispod zakonskog minimuma, da izriču kazne do godinu dana zatvora koja se može otkupiti itd. Specijalna i generalna prevencija iz navedenih razloga nema svoj potrebni učinak na nasilnike, te su u Zaključku predložene određene mjere u cilju prevazilaženja takvog stanja, što će biti detaljno elaborirano u radu.

Ključne riječi: nasilje u porodici, pravni okvir, analiza praćenja sudskih presuda, kaznena politika, specijalna i generalna prevencija.

1. Uvod

Porodica, kao osnovna ćelija društva, ima veoma značajnu ulogu u razvoju čovjeka kao pojedinca, ali i društva uopšte. Porodica oblikuje vrijednosti, norme i ponašanja koja pojedinci nose kroz život. U tom kontekstu, nasilje u porodici postaje ozbiljan problem koji ne samo da ugrožava članove porodice, već i šire društvo. Porodično nasilje je jedan izuzetno ozbiljan problem koji je prešao veoma dug put od privatnog problema same porodice, do ozbiljnog društvenog problema i kršenja osnovnih ljudskih prava. Ono je pojava koja se javlja u svakom društvu, unutar porodice ili partnerskih odnosa, bez obzira na dob, pol, klasu, obrazovanje, vjersku pripadnost ili političko opredjeljenje.

Pristupanje problemu nasilja u porodici zahtijeva kolektivni napor društva, uključujući obrazovanje o zdravim porodičnim odnosima, pravne mjere za zaštitu žrtava, kao i podršku organizacijama koje se bave ovom problematikom. Osnaživanje porodica, prevencija nasilja i pružanje adekvatne pomoći žrtvama ključni su za izgradnju zdravijeg društva.

Međutim, i pored toga, još uvijek postoji čitav niz problema vezanih uz nasilje u porodici, njegovu prevenciju i osiguravanje odgovarajuće i pravovremene pomoći i podrške žrtvama ovog oblika nasilja. Činjenica je da je nasilje u porodici posljednjih godina jako izraženo, sve je više žrtava, a posebno osoba ženskog spola gdje nasilje završava tragično. Iz navedenog razloga će se izvršiti pregled međunarodnog pravnog okvira te u kojoj mjeri su te odredbe inkorporirane u krivično zakonodavstvo Bosne i Hercegovine, te postoji li adekvatan pravni okvir za uspješno suprotstavljanje nasilju u porodici. Pored navedenog, izvršit će se istraživanja dostupnih podataka, analiza sudskih presuda i utvrditi stanje kaznene politike sudova u BiH u odnosu na specijalnu i generalnu prevenciju, čime bi detektovali razloge zašto je veliki broj povratnika u činjenju krivičnih djela nasilja u porodici te u konačnici uvidjeli stvarne probleme i dati prijedlog za prevazilaženje takvog stanja.

2. Pojam i definisanje nasilja u porodici

Svjetska zdravstvena organizacija (WHO) je 2002. godine dala sveobuhvatnu definiciju nasilja gdje stoji da je nasilje „namjerno korištenje fizičke snage i moći prijetnjom ili akcijom prema samome sebi, prema drugoj osobi, ili prema grupi ljudi ili čitavoj zajednici, što bi moglo rezultirati ili rezultira ozljedom, smrću, psihološkim posljedicama, nerazvijenosti ili deprivacijom.”¹

Nasilje se može manifestovati na više načina, uključujući fizičko nasilje (udarci, guranje, šamaranje ili bilo koja vrsta fizičkog napada), psihološko nasilje (uvrede, poniženja, prijetnje ili zastrašivanja), emocionalno nasilje (kontrola, manipulacija,

¹ Svjetska zdravstvena organizacija (WHO), „Definicija i vrste nasilja u porodici“. Dostupno na: <https://www.who.int/groups/violence-prevention-alliance/approach>

izolacija ili omalovažavanje osjećanja), seksualno nasilje (prisiljavanje na seksualne radnje protiv volje) i ekonomsko nasilje (kontrolisanje finansijskih sredstava, zabranjivanje pristupa novcu ili donošenje svih finansijskih odluka bez saglasnosti). Može biti usmjereno na partnera, djecu, starije osobe ili bilo kog drugog člana domaćinstva. Nasilje u porodici je ozbiljan oblik diskriminacije koji najčešće pogađa žene. Uzroci nasilja u porodici su složeni i često uključuju kombinaciju društvenih, psiholoških i ekonomskih faktora. U mnogim slučajevima nasilje je rezultat dinamike moći i kontrole koju jedan član porodice uspostavlja nad drugim.

Prevenција i suzbijanje nasilja u porodici zahtijevaju uključivanje cjelokupne zajednice, kao i odgovarajuće zakonodavne mjere, socijalne programe i psihološku podršku za žrtve. Takođe, važno je edukovati ljude o tome kako prepoznati nasilje i gdje potražiti pomoć, jer mnoge žrtve ostaju u nasilnim odnosima zbog straha, srama ili osjećaja nemoći.

Bosna i Hercegovina (u daljem tekstu BiH), i oba entiteta, u skladu sa članom II. Ustava BiH je obavezna osigurati najviši nivo međunarodno priznatih ljudskih prava i osnovnih sloboda. U BiH, direktno se primjenjuju prava i slobode predviđeni Evropskom konvencijom za zaštitu ljudskih prava i osnovnih sloboda (u daljem tekstu EKLJP), kao i u njenim protokolima. Uživane prava i sloboda, osigurano je svim licima u BiH bez diskriminacije po bilo kojem osnovu kao što je pol, rasa, boja, jezik, vjera, političko i drugo mišljenje, nacionalno ili socijalno porijeklo, povezanost sa nacionalnom manjinom, imovina, rođenje ili drugi status.² Bez obzira na zagaranotovana prava i slobode koje u BiH trebaju da uživaju sve osobe, ipak realno stanje nije u skladu sa proklamovanim pravima, tako da je i ovaj rad usmjeren na detekciju uzroka nasilja u porodici te u konačnici pronalaženju adekvatnog institucionalnog odgovora, prvenstveno sudova u BiH u čijoj nadležnosti je ova vrsta kriminaliteta i davanju preporuka u cilju poboljšanja stanja.

3. Pravni standardi za prevenciju i borbu protiv nasilja u porodici

3.1. Međunarodni pravni okvir

Države članice Vijeća Evrope su 2005. godine pokrenule veliku kampanju o problemu nasilja u porodici u Evropi, koja je pokazala da je ovaj problem široko rasprostranjen na cijelom kontinentu. Istaknuta je potreba usklađivanja pravnih standarda kako bi se osigurao isti nivo zaštite za žrtve porodičnog nasilja u cijeloj Evropi. U cilju rješavanja ovog problema, preporučeno je razvoju mehanizama ljudskih prava za prevenciju i borbu protiv nasilja prema ženama. Kao vodeća evropska institucija za ljudska prava,

² Ustav BiH, <https://www.parlament.ba/data/dokumenti/pdf/vazniji-propisi/Ustav%20BiH%20-%20B.pdf>

Vijeće Evrope se zalagalo za izradu Konvencije o sprječavanju i borbi protiv nasilja prema ženama i nasilja u porodici, poznate kao Istanbulska konvencija.³

Istanbulska konvencija je prvi pravno obavezujući instrument u Evropi u oblasti nasilja prema ženama i nasilja u porodici, te predstavlja sveobuhvatan međunarodni ugovor za rješavanje nasilja prema ženama kao ozbiljnog kršenja međunarodnog prava. Cilj je nulta tolerancija za sve oblike nasilja prema ženama i djevojčicama, i veliki je korak u stvaranju sigurnijeg prostora širom Evrope i dalje.⁴

BiH je 7.11.2013.godine ratifikovala Konvenciju Vijeća Evrope o sprečavanju i borbi protiv nasilja nad ženama i nasilja u porodici (ETS 210) sačinjena u Istanbulu. 11.05.2011.godine.⁵ Istanbulska konvencija jasno definiše nasilje u porodici kao kršenje ljudskih prava i oblik diskriminacije nad ženama. Ova konvencija obuhvata sve oblike rodno zasnovanog nasilja, uključujući fizičko, seksualno, psihičko i finansijsko nasilje, kao i prijetnje, prinudu ili proizvoljno lišavanje slobode. Važno je naglasiti da se nasilje može javiti kako u privatnom, tako i u javnom životu, što dodatno naglašava potrebu za sveobuhvatnom zaštitom i prevencijom. Kroz edukaciju, podršku žrtvama i pravne mjere, konvencija teži stvaranju sigurnijeg okruženja.

Ključni ciljevi konvencije Vijeća Evrope za prevenciju i borbu protiv nasilja nad ženama i nasilja u porodici su:

- Zaštita od nasilja i sprečavanje, procesuiranje i eliminisanje svih vidova nasilja nad ženama i nasilja u porodici;
- Doprinos suzbijanju svih oblika diskriminacije žena i promovisanju suštinske jednakosti žena i muškaraca, uključujući osnaživanje žena;
- Izrada sveobuhvatnog okvira, politika i mjera zaštite i pomoći svim žrtvama nasilja nad ženama i nasilja u porodici;
- Unapređenje međunarodne saradnje u eliminiranju svih vidova nasilja nad ženama i nasilja u porodici;
- Pružanje podrške i pomoći svim uključenim organizacijama i organima unutrašnjih poslova radi djelotvornije saradnje i sveobuhvatnog pristupa pitanju eliminisanja nasilja nad ženama i nasilja u porodici.⁶

³ Pravni osnov za Istanbulsku konvenciju čine Konvencija o uklanjanju svih oblika diskriminacije žena (CEDAW), često opisana kao međunarodna povelja o pravima žena i jedini pravno obavezujući međunarodni ugovor o nediskriminaciji žena na osnovu njihovog pola, i Opšta preporuka CEDAW komiteta br.19 (1991) koja se odnosi na nasilje prema ženama. Opšta preporuka br. 19 traži od država članica da u svoje periodične izvještaje prema CEDAW komitetu uključe statističke podatke o učestalosti nasilja prema ženama, informacije o pružanju usluga žrtvama, te zakonodavnim i drugim mjerama za zaštitu žena od nasilja u svakodnevnom životu, uključujući uznemiravanje na radnom mjestu, zlostavljanje u porodici i seksualno nasilje.

⁴ Agencija za ravnopravnost polova BiH, Ministarstvo za ljudska prava i izbjeglice BiH, <https://arsbih.gov.ba/wp-content/uploads/2024/04/Istanbul-Convention-IBC-QA-updated-16-July-2020.pdf>, pristupljeno 02.10.2024.godine

⁵ Službeni glasnik Bosne i Hercegovine – Međunarodni ugovori, br. 19/2013

⁶ Ministarstvo za ljudska prava i izbjeglice BiH, Okvirna strategija za provedbu Konvencije o prevenciji i borbi protiv nasilja nad ženama i nasilja u porodici u Bosni i Hercegovini za period

Istanbulsku konvenciju potpisalo je 45 država i EU, dok ju je ratifikovalo 37 država i EU. Pored 27 država članica EU, među potpisnicama ove Konvencije su i Andora, Bosna i Hercegovina, Crna Gora, Gruzija, Island, Jermenija, Kosovo, Lihtenštajn, Moldavija, Norveška, San Marino, Sjeverna Makedonija, Srbija, Švajcarska, Ujedinjeno Kraljevstvo i Ukrajina. Od navedenih država potpisnica, Istanbulsku konvenciju nisu ratifikovale Bugarska, Češka, Jermenija, Litvanija, Mađarska, Slovačka, dok je Turska jedina država koja je povukla svoj potpis predsjedničkim dekretom iz 2021. godine.⁷ Takođe, prema principima međunarodnog prava, postoji odgovornost države za djela koja počinji pojedinac ukoliko država potpisnica ne spriječi kršenje prava, ne provede istragu i ne kazni djelo nasilja, te propusti osigurati pristup pravdi, uključujući i naknadu štete žrtvama, što se naziva standardom dužne pažnje.⁸

Ratifikacijom Istanbulske konvencije BiH se kao država obavezala ne samo na odgovarajuće sankcionisanje nasilja u porodici od strane pravosudnih organa već i uspostavljanje različitih društvenih mehanizama u cilju zaštite žrtava nasilja nad žnama i nasilja u porodici. Zaštita žrtava porodičnog nasilja se tako u zakonodavnom smislu osigurava kroz domaće pravne instrumente, koji imaju za cilj da obezbijede sigurnost i zaštitu porodice, sa posebnim akcentom na najranjivije članove.

3.2. Pravni okvir suprotstavljanja nasilju u porodici u Bosni i Hercegovini

Normativnopravni okvir kojim se uređuje oblast nasilja u porodici u BiH je u posljednjih nekoliko godina doživio značajnu ekspanziju samim zaokretom u društvenoj percepciji problema nasilja u porodici kao javne, a ne više samo privatne stvari. Svakodnevno vidimo naslove u medijima koji govore o užasnim primjerima nasilja u porodici koji nerijetko rezultiraju i smrtnim ishodom, a takođe su česti izvještaji nevladinih organizacija koji iznose podatke o primjerima nasilja u porodici kroz istraživanje ili se bave pomoći žrtvama nasilja u porodici.

Prvenstveno je potrebno naglasiti da, kako je to propisano u svim krivičnim zakonima, svrha kažnjavanja je uopšteno trostruka: a) preventivni uticaj na druge da poštuju pravni poredak i ne čine krivična djela (odnosno generalna prevencija), b) da se

2015 - 2018., dostupno na: https://arsbih.gov.ba/wp-content/uploads/2015/10/CAHVIO_Strategija.pdf (25.10.2024.godine), str 9.

⁷ Skupština Crne Gore, Istraživački centar, *Nasilje u porodici- komparativni pregled*, Podgorica, februar 2024. str.3; Council of Europe, <https://www.coe.int/en/web/istanbul-convention/about-the-convention>,

⁸ Misija OSCE-a u BiH, *Krivična odgovornost i sankcioniranje počinitelja nasilja u porodici - Analiza i preporuke o krivičnopravnim sankcijama u predmetima nasilja u porodici u Bosni i Hercegovini*, 2011., str. 44., dostupno na: <http://www.osce.org/bs/bih/106971> (19.09.2024.),

utiče na počinioca da ubuduće ne čini krivična djela i podstakne njegovo prevaspitanje (odnosno, pojedinačna prevencija i rehabilitacija) i c) izražavanje društvene osude za počinjeno djelo i pravednosti kažnjavanja počinioca.⁹

Inkriminacija nasilja u porodici u BiH nakon 2000. g., kada je došlo do izmjene u zakonodavstvu, prvo u Republici Srpskoj, a zatim i u Federaciji Bosne i Hercegovine 2003. g., dovela je do promjene percepcije ovog krivičnog djela kod šire društvene zajednice, te je postavila ozbiljan i kompleksan zadatak pred tužilaštva i sudove da na adekvatan način procesuiraju slučajeve nasilja u porodici. Inkriminacijom ponašanja koje se stoljećima smatralo privatnim porodičnim problemom u koji društvo, pa samim tim ni pravosuđe, ne treba intervenisati, poslana je veoma značajna društvena poruka da svi trebaju biti zaštićeni od nasilja i nasilničkog ponašanja, ne samo u javnom nego i u privatnom prostoru. U državama širom svijeta porodično nasilje predstavlja krivično djelo, i sve je veći broj slučajeva nasilja u porodici koji svoj epilog dobijaju unutar krivičnogpravnog sistema zaštite.¹⁰ Reformom pravosuđa koja je zahvatila BiH počevši od 2000.g., došlo je do izmjene, dopune i usvajanja novih zakona koji regulišu pitanje nasilja u porodici, uključujući: krivične zakone entiteta u Brčko Distrikta BiH, entitetske zakone o zaštiti od nasilja u porodici te Zakon o ravnopravnosti polova u BiH i Zakon o zabrani diskriminacije u BiH.¹¹

Krivičnim zakonom Federacije BiH¹² (u daljem tekstu; KZ FBiH), koji je usvojen 2003. godine, članom 222. uvedeno je krivično djelo nasilje u porodici. Zakon propisuje: “Ko nasiljem, drskim ili bezobzirnim ponašanjem ugrožava mir, tjelesnu cjelovitost ili psihičko zdravlje člana svoje porodice, kaznit će se novčanom kaznom ili kaznom zatvora do jedne godine”.¹³

Krivičnim zakonom Republike Srpske¹⁴ (u daljem tekstu: KZ RS) iz 2000. godine uveo je krivično djelo nasilje u porodici. Odredba je izmijenjena i dopunjena 2003. godine kada je i predviđena duža kazna zatvora za djelo nasilja u porodici u trajanju do dvije godine. Zakon propisuje: “Ko primjenom nasilja, drskim ili bezobzirnim ponašanjem ugrožava spokojstvo, tjelesni integritet ili duševno zdravlje člana svoje porodice ili porodične zajednice, kaznit će se novčanom kaznom ili zatvorom do jedne godine”.¹⁵

Krivičnim zakonom Brčko Distrikta Bosne i Hercegovine¹⁶ (u daljem tekstu: KZ BD BiH), članom 218 (1) je propisano: “Ko nasiljem, drskim ili bezobzirnim ponašanjem

⁹ Ibid, str.49.

¹⁰ Čehajić-Čampara M., Veljan N., *Analiza sudske prakse u predmetima nasilja u porodici u Bosni i Hercegovini*, Sarajevo 2018.godina, str.21.

¹¹ Ibid, str.25.;

¹² Krivični zakon Federacije Bosne i Hercegovine (“Sl. novine FBiH”, br. 36/2003, 21/2004 - ispr., 69/2004, 18/2005, 42/2010, 42/2011, 59/2014, 76/2014, 46/2016 i 75/2017)

¹³ Ibid, str.25.

¹⁴ Krivični zakonik Republike Srpske, “Sl. glasnik RS”, br. 64/2017, 104/2018 - odluka US, 15/2021 i 89/2021

¹⁵ Ibid, str.26.

¹⁶ Krivični zakon Brčko Distrikta Bosne i Hercegovine (“Službeni glasnik Brčko distrikta BiH”, br. 19/2020 - prečišćen tekst, 3/2024 i 14/2024).

ugrožava mir, tjelesnu cjelovitost ili duševno zdravlje člana svoje porodice ili mu nanosi ekonomsku štetu, kaznit će se novčanom kaznom ili kaznom zatvora do tri godine”. Kategorija krivičnog djela nasilje u porodici (KZ FBiH i KZ BD) i nasilje u porodici ili porodičnoj zajednici (KZ RS) uvrštena je u grupu krivičnih djela protiv braka i porodice, sa ciljem sankcionisanja i prevencije nasilja u porodici. Nasilje u porodici se najčešće ispoljava kao nasilje u bračnoj ili vanbračnoj zajednici, nasilje prema članovima zajedničkog domaćinstva, nasilje prema roditeljima i nasilje prema djeci.

Pored ustavnog i zakonskog okvira, institucije BiH i entiteta su donijele Strategiju za prevenciju i borbu protiv nasilja u porodici u FBiH¹⁷ i Strategiju za borbu protiv nasilja u porodici u RS-u¹⁸ kao usko specijalizovane dokumente, kojima se definiše pravac djelovanja u prevenciji nasilja, te zaštiti žrtava i procesuiranju počinitelaca.

Pravosuđe u BiH ima mogućnost da doprinese društvenoj promjeni kad je u pitanju nasilje u porodici tako što će osigurati da svi akteri zauzmu profesionalan i dosljedan pristup prilikom rješavanja slučajeva nasilja u porodici. Sudije i sutkinje imaju ključnu ulogu u postizanju oštrije društvene osude kroz sankcionisanje počinitelaca koje pokazuje i osudu i razumijevanje problema nasilja u porodici, dok tužioci i tužiteljice imaju značajnu ulogu u blagovremenom procesuiranju počinitelaca i zaštiti prava žrtava nasilja u porodici. Istraživanja pokazuju da dosljedan odgovor krivičnog pravnog sistema ima efekt preventivnog djelovanja, jer se stvara povjerenje žrtava u rad sistema, a počinioci nasilja su svjesni izvjesnosti sankcije za izvršeno djelo.¹⁹

Donošenjem niza zakona te izmjenom i dopunom postojeće legislative omogućena je efikasnija sudska zaštita od nasilja u porodici. Također, zakonima su uspostavljeni i mehanizmi zaštite žrtve koji bi trebali osigurati kako prevenciju tako i pružanje pomoći žrtvi nakon što je nasilje izvršeno. Bez obzira na višegodišnju implementaciju, primjena zakonske regulative koja je usmjerena na zaštitu žrtve od nasilja u porodici predstavlja oblast kojoj je neophodno unapređenje, prije svega kroz podršku radu sudija i tužilaca, kroz obuke, analize slučajeva i istraživanja, s obzirom da se radi o relativno novoj krivičnom pravnoj oblasti.²⁰

Zakoni o zaštiti od nasilja u porodici u oba bosanskohercegovačka entiteta i Brčko Distriktu propisuju jasne protokole postupanja u slučajevima porodičnog nasilja. U RS-u i FBiH predviđeno je formiranje multisektorskih timova u kojima su sve institucije i ustanove uključene u proces zaštite, od policije, centara za socijalni rad, tužilaštava, sudova, do nevladinih organizacija. Sistem zaštite i podrške žrtvama porodičnog nasilja u BiH postoji. Oni koji imaju višedecenijsko iskustvo u zaštiti i preveniranju nasilja u porodici kažu da unutar sistema postoje pojedinci koji razumiju zakone i postupaju u

¹⁷ Vidjeti šire: Bosna i Hercegovina, Federacija Bosne i Hercegovine, Vlada, *Strategija za prevenciju i borbu protiv nasilja u porodici 2021-2027*. Sarajevo, januar 2023. godine

¹⁸ Vidjeti šire: Republika Srpska, Ministarstvo porodice, omladine i sporta, *Strategija za suzbijanje nasilja u porodici Republike Srpske (2020-2024.godina)* Banja Luka, jun 2020.godine

¹⁹ Čehajić-Čampara M., Veljan N., *Analiza sudske prakse u predmetima nasilja u porodici u Bosni i Hercegovini*, Sarajevo 2018.godina, str.10

²⁰ Čehajić-Čampara M., Veljan N., *Analiza sudske prakse u predmetima nasilja u porodici u Bosni i Hercegovini*, Sarajevo 2018.godina, str.10

skladu sa njima. S druge strane, ne postoji sistemski odgovor, odnosno timovi ne funkcionišu kao tim, već djeluju pojedinci, koji sami ne mogu puno, pa ih je zbog toga lako obeshrabiliti. Odlučnost i stav institucija da se nasilje mora sankcionisati i žrtva zbrinuti, koliko god je to moguće nije jasna, jer se često primat satavlja na okolnosti koje su dovele do nasilja u odnosu na krivično djelo nasilja.²¹ U konačnici možemo konstatovati, da je pravni okvir u BiH u najvećoj mjeri usklađen sa međunarodnim standardima, tako da postoje u dovoljnoj mjeri pravni instrumenti za mnogo uspješniju borbu protiv nasilja u porodici, međutim naše društvo još uvijek nema adekvatan odgovor i definitivno se može ustvrditi da je problem u provođenju zakona što će biti elaborirano u nastavku rada.

4. Sudska praksa u BiH u odnosu na kažnjavanje nasilja u porodici

4.1. Istraživanje Organizacije za evropsku sigurnost i saradnju-OSCE

Iako je pravni okvir u BiH usklađen s međunarodnim standardima, odavno se pojavila potreba za redovnim praćenjem primjene zakona u predmetima nasilja u porodici. Jednu od prvih analiza provela je Misija OSCE-a u BiH 2011. godine, *Analiza o krivičnopravnim sankcijama u predmetima nasilja u porodici u BiH*.²² U istraživanju koje je proveo OSCE, detaljno su analizirane krivičnopravne sankcije koje se izriču u predmetima nasilja u porodici u cijeloj BiH.

Predmeti su analizirani prema vrsti izrečene sankcije, učestalosti izricanja pojedinih sankcija i posebnim karakteristikama izrečenih krivičnopravnih sankcija. Prilikom razmatranja, uzeti su u obzir redovni sudski postupci, kao i postupak pregovaranja o krivici i postupak za izdavanje kaznenog naloga, a također i način na koji su uzete u obzir otežavajuće i olakšavajuće okolnosti, kako bi se u cijelosti sagledao proces odmjeraivanja kazne.²³

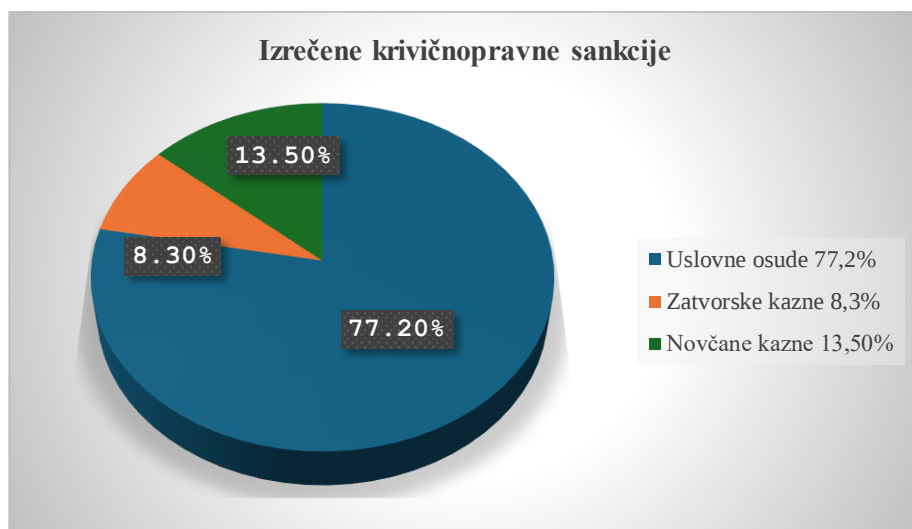
Analizom sudskih predmeta obuhvaćeni su pravosnažno riješeni predmeti iz perioda od 2004. do 2010. godine, koji se odnose na predmete iz FBiH, RS i BD BiH. Od ukupno 286 analiziranih predmeta, u 77,2% slučajeva izrečena je uslovne osude, u 8,3% predmeta izrečena je kazna zatvora, a 13,5% počinitelaca kažnjeno je novčanom kaznom.²⁴

²¹ Ibid.

²² Ibid.

²³ Misija OSCE-a u BiH, *Krivična odgovornost i sankcioniranje počinitelaca nasilja u porodici - Analiza i preporuke o krivičnopravnim sankcijama u predmetima nasilja u porodici u Bosni i Hercegovini*, 2011., str.51.

²⁴ Ibid, str. 52.

OSCE:²⁵ Izrečene krivičnopravne sankcije

Navedenim istraživanjem OSCE-a došlo se do sljedećih zaključaka:

Većina kazni izrečenih uslovnim osudama je niska, što može biti indikacija da sudovi često donose blaže odluke u odnosu na težinu delikta, posebno kada se uzme u obzir ozbiljnost nasilja u porodici. Podaci pokazuju da je u većini predmeta u kojima je izrečena uslovna osuda (88,8% od 223 predmeta) sud utvrdio kaznu zatvora u trajanju od jednog mjeseca do šest mjeseci.²⁶ U najvećem broju predmeta nasilja u porodici kazne ne da su bile samo niske, nego su izricane uslovne osude i to u većini slučajeva, od jedne godine, tj. najkraće moguće vrijeme provjeravanja. U malom broju predmeta izrečene su uslovne osude sa vremenom provjeravanja u trajanju od 18 mjeseci, dvije godine ili duže, a najduže vrijeme provjeravanja bilo je četiri godine.

U 24 predmeta od ukupnog broja praćenih predmeta (286) rezultiralo je izricanjem kazne zatvora. Većina kazni zatvora bila je u kraćem trajanju: 70,8% (u 17 predmeta) izrečenih kazni zatvora bilo je u trajanju od jednog do šest mjeseci, dok je 25% njih (u 6 predmeta) bilo u trajanju od šest do 12 mjeseci.²⁷ Ono do čega se došlo ovim istraživanjem je zabrinutost što se iz analize presuda ne može izvući zaključak zašto se za neke od najtežih krivičnih djela nasilja u porodici izriču prilično blage kazne. Novčane kazne izrečene su u 13,5% od ukupnog broja praćenih predmeta. Novčane kazne kretale su se,

²⁵ Misija OSCE-a u BiH, *Krivična odgovornost i sankcioniranje počinilaca nasilja u porodici - Analiza i preporuke o krivičnopravnim sankcijama u predmetima nasilja u porodici u Bosni i Hercegovini*, 2011.,.

²⁶ Ibid, str.52

²⁷ Ibid, str.53

uglavnom, od 200,00 KM do 4.500,00 KM, ali je većina novčanih kazni (u nešto preko 68% ili 27 predmeta) bila manja od 1.000,00 KM.²⁸

Olakšavajuće okolnosti utvrđene su i korištene kao osnova za blažu kaznu ili ublažavanje u skoro 74% slučajeva.²⁹ Kao najčešći faktori olakšavajućih okolnosti uzimaju se: ranija neosuđivanost, priznanje krivice, izražavanje kajanja, primjereno ponašanje u sudnici, porodični status optuženog, kao i želje žrtve ukazuju na neke od ključnih aspekata sudske prakse, ali i potencijalne slabosti u tom sistemu, naročito u slučajevima nasilja u porodici. Iako se u zakonodavstvu prepoznaju olakšavajuće okolnosti, važno je kritički razmotriti kako se one primenjuju u konkretnim predmetima. Za razliku od velike učestalosti utvrđivanja olakšavajućih okolnosti, u manjem broju slučajeva utvrđene su otežavajuće okolnosti prilikom odmjeravanja kazne. Kao najčešća otežavajuća okolnost navodi se ranija osuđivanost, te težinu nasilja ili povreda nanesenih žrtvi, dugotrajnu i stalnu prirodu nasilja, naročitu ranjivost žrtava koje su bile starije ili slabog zdravstvenog stanja, te odbijanje optuženog da izrazi kajanje zbog svog ponašanja.

Konkretno, čini se da sankcije koje se izriču, ne odražavaju postojeće mogućnosti u rasponu kazni za kvalifikovane oblike krivičnog djela. Općenito govoreći, čini se da sudovi ne uspijevaju osigurati da su kazne srazmjerne težini krivičnog djela. Ako krivičnopravne sankcije predstavljaju društvenu osudu počinjenog krivičnog djela, kazne ispod granice propisane zakonom šalju jasan signal da se nasilje u porodici ne smatra ozbiljnim krivičnim djelom i da ne zavrđuje podjednako ozbiljnu kaznu. Šablonsko izricanje kazne na granici ili ispod granice propisane zakonom ima efekt tek ozbiljnijeg upozorenja i obezvređuje smisao najniže kazne propisane zakonom. Ovo šalje zabrinjavajuću poruku društvene i institucionalne inertnosti, posebno žrtvama koje rizikuju ličnu sigurnost radi prijavljivanja zlostavljanja i nasilja.³⁰ Navedeni podaci jasno ukazuju da kaznena politika sudova nije adekvatna i da se blaga kaznena politika može dovesti u korelaciju sa velikim brojem izvršenja krivičnih djela nasilja u porodici te na veliki broj povratnika u vršenju ove vrste kriminaliteta.

4.2. Istraživanja nasilja u porodici od strane nevladinog sektora u BiH

Atlantska inicijativa BiH³¹ je 2017. godine je odlučila provesti detaljnu analizu primjene Priručnika u sudskoj praksi BiH i evidentirati promjene u procesuiranju slučajeva nasilja u porodici od 2012. godine.³² U 2016. godini u BiH ukupno je prijavljeno 1.636

²⁸ Ibid, str.55.

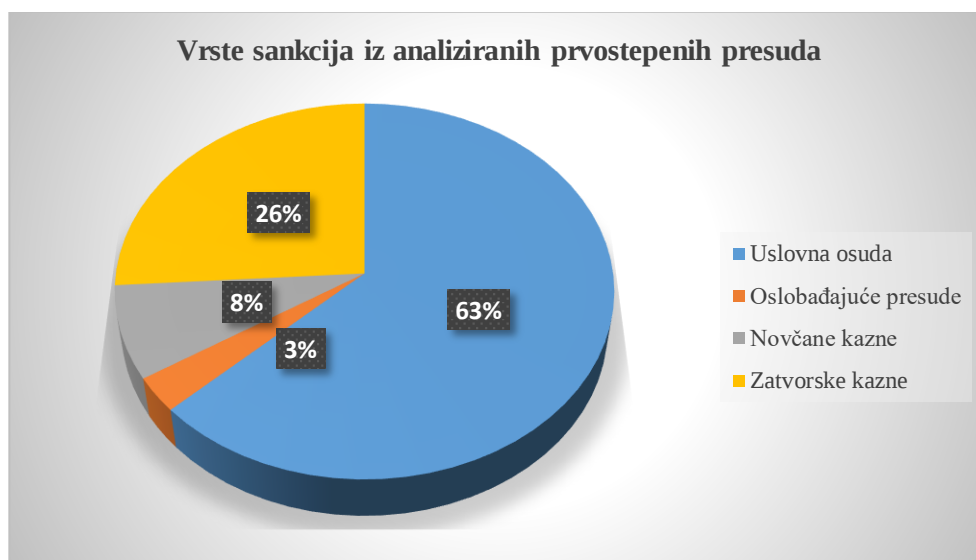
²⁹ Ibid, str.55.

³⁰ Ibid, str.62.

³¹ Atlantska inicijativa BiH je Udruženje građana iz Sarajeva, nevladina i neprofitna organizacija za promicanje euroatlantske ideje u Bosni i Hercegovini

³² Halilović M., Marković I., Veljan N., *Ponovno čitanje i analiza presuda nasilja u porodici u Bosni i Hercegovini*, Atlantska inicijativa, 2019.

slučajeva nasilja u porodici. Podaci pokazuju da se više od 50 posto prijavljenih slučajeva nasilja u porodici ne procesuiraju, te da samo dio nasilnika bude kažnjen za svoje djelo, posebno ukoliko uzmemo u obzir činjenicu da se prijavi samo manji dio slučajeva porodičnog nasilja.³³

Grafikon 2: Analiza sudske prakse u predmetima nasilja u porodici u Bosni i Hercegovini za 2016. godinu³⁴

Prosječna dužina trajanja zatvorskih kazni je osam mjeseci. Međutim, najčešće trajanje zatvorske kazne za krivično djelo nasilja u porodici je tri mjeseca, što je izrečeno u 50 % slučajeva. Kod izrečenih uslovnih osuda, kod 31 počinioca rok provjere određen je u trajanju od dvije godine (53,4%), kod 16 počinilaca u trajanju od jedne godine (27,59%), dok je 11 počinilaca dobilo rok provjere od godinu dana i šest mjeseci (19%). Novčana kazna je izrečena u sedam analiziranih slučajeva (7,5%). U jednom slučaju novčana kazna je iznosila 2.000 KM, a u ostalih šest 500 KM. Analiza pokazuje da je broj zatvorskih kazni za krivično djelo nasilja u porodici povećan, ali da i dalje preovladavaju uslovne osude, čak i u slučajevima kada uslovna osuda ne odgovara težini izvršenog djela.³⁵

³³ Ibid.

³⁴ Ibid.

³⁵ Ibid.

Fondacija “Udružene žene” iz Banja Luke³⁶ i “Centar ženskih prava” iz Zenice³⁷ dugi niz godina vrše praćenje i analizu sudskih postupaka gdje se žene i djeca pojavljuju kao oštećena strana u oblasti rodno zasnovanog nasilja. Razlog je i dalje nepovoljan položaj žena i djece koji se manifestuje kroz nezaštićene žrtve, koje se u većini slučajeva pojavljuju pred institucijama sistema bez podrške, kao i kroz kaznenu politiku kojom se ne postiže svrha kažnjavanja.³⁸

Udruženje “Centar ženskih prava” iz Zenice kontinuirano prati krivične postupke u oblasti zaštite od rodno zasnovanog nasilja u Federaciji BiH.³⁹ **Fondacija** „Udružene žene“ Banja Luka u saradnji sa partnerskim organizacijama civilnog društva koje se bave zaštitom ženskih ljudskih prava⁴⁰, realizovali su aktivnosti tokom 2019. godine kroz **praćenje krivičnih i prekršajnih postupaka** u RS-u⁴¹ kroz aktivno praćenje koje je uključivalo direktno prisustvo ročištima u krivičnim i prekršajnim postupcima, pripremu pojedinačnih izvještaja sa ročišta, te prikupljanje dodatne dokumentacije iz spisa predmeta i pasivno praćenje putem prikupljanja sudskih presuda u krivičnim predmetima i rješenja u prekršajnim predmetima za nasilje u porodici, pružaju izuzetno vrijedne informacije o stanju pravde u ovom području, kao i o mogućim nedostacima i izazovima u sprovođenju zakona i zaštiti žrtava nasilja.

Inicijativa praćenja sudskih postupaka u oblasti rodno zasnovanog nasilja⁴² usmjerena je na analiziranje odgovora pravosudnih institucija i drugih subjekata zaštite koji imaju zakonske obaveze u ovoj oblasti i definisanje preporuka usmjerenih na sveobuhvatno, efikasno i senzibilisano sprečavanje i suzbijanje rodno zasnovanog nasilja.

³⁶ “Udružene žene” Banja Luka je nevladina, neprofitna organizacija osnovana sa ciljem djelovanja u pravcu unapređenja društvenog položaja žene i njenog prava na život bez nasilja u porodici i javnom životu.

³⁷ “Centar ženskih prava” iz Zenice je pravno-zagovaračka organizacija posvećena unaprjeđenju položaja žena i djece u svim društvenim odnosima.

³⁸ Radončić DŽ, *Analitički izvještaj o praćenim krivičnim postupcima u predmetima rodno zasnovanog nasilja pred sudovima u Federaciji Bosne i Hercegovine*, Zenica 2023.godina.

³⁹ Vidjeti više: Analitički izvještaji objavljeni tokom 2011, 2014, 2017, 2020 i 2023.godine za odabrana djela rodno zasnovanog nasilja pred ciljanim općinskim i kantonalnim sudovima širom Federacije BiH i to kantonalnim sudovima u Bihaću, Novom Travniku, Sarajevu, Tuzli i Zenici, te općinskim sudovima u Bihaću, Bugojnu, Gračanici, Jajcu, Konjicu, Sarajevu, Tešnju, Tuzli, Zavidovićima i Zenici.

⁴⁰ Fondacija „Lara“ iz Bijeljine, Udruženje građana „Budućnost“ iz Modriče i Udruženje žena „Most“ iz Višegrada

⁴¹ Praćena su suđenja pred 8 osnovnih sudova: Osnovni sud u Banjaluci, Prijedoru, Doboju, Višegradu, Foči, Trebinju, Sokocu i Bijeljini, 2 pododjeljenja osnovnih sudova – Prekršajno odjeljenje Osnovnog suda Banja Luka u Laktašima i Odjeljenje osnovnog suda Sokolac u Istočnom Sarajevu, te Osnovnog suda u Brčko distriktu BiH.

⁴² Fondacija “Udružene žene” Banja Luka je u tokom 2011.g. provela monitoring sudova u oblasti krivičnih postupaka za djela seksualnog i rodno zasnovanog nasilja, u saradnji sa Fondacijom Lara iz Bijeljine, a u periodu 2013/2014.g. i 2016/2017.g. u saradnji sa Centrom ženskih prava iz Zenice

Krivična djela koja su bila u fokusu praćenja i analize su obuhvaćena KZ RS.⁴³

Monitorke Fondacije „Udružene žene“ i partnerskih organizacija su takođe pratile prekršajne postupke za nasilje u porodici, u skladu sa Zakonom o zaštiti od nasilja u porodici RS-a, Zakonom o zaštiti od nasilja u porodici BD BiH⁴⁴ te izricanje zaštitnih mjera⁴⁵.

Zaključci do kojih se došlo u praćenju i analizu sudskih postupaka ovih organizacij, se ogleda u sljedećem:

- BiH još uvijek nije ispunila većinu obaveza koje je prihvatila, prvenstveno, pristupanjem Istanbulskoj konvenciji. Primjena zakonskih odredbi usmjerenih na sprječavanje i kažnjavanje nasilja nad ženama u BiH još uvijek nije na zadovoljavajućem nivou;
- Potreba kriminaliziranja femicida kao zasebnog krivičnog djela ili pak predviđanje posebnog kvalifikatornog oblika ubistva, obzirom da se procesuiranja nasilja nad ženama, kriminalizuju djela nasilja na rodno neutralan način;
- Blaga i neubjedljiva kaznena politika, te nizak procenat izrečenih zaštitnih mjera i mjera sigurnosti;
- Počinioci djela rodno zasnovanog nasilja se pretežno procesuiraju za blaži oblik djela, sa pojačanom pažnjom posvećenom olakšavajućim okolnostima;
- Ciljevi posebne i opšte prevencije nasilja nad ženama su narušeni neadekvatnim i blagim sankcijama protiv počinioca nasilja. Blaže kazne za počinioce uslovljene su češćim razmatranjem olakšavajućih okolnosti, čak i kada je neprihvatljivo i nesvrishodno smatrati porodični status, odnosno cjelokupne lične prilike počinioca, olakšavajućom okolnošću;
- Nisu uočene značajnije promjene u toku i dinamici krivičnih postupaka povodom djela rodno zasnovanog nasilja. Postupci se okončavaju u relativno kratkim rokovima (do godinu dana), a krivični postupci za teža krivična djela načelno traju kraće od postupaka za koja je zapriječena blaža krivičnopravna sankcija;
- Nasilje u porodici se još uvijek doživljava kao manje ozbiljno krivično djelo, za koji sudovi općenito izriču uslovnu osudu i niske kazne, čak i kada se radi o povratnicima u vršenju istog krivičnog djela počinjenog više puta;
- Generalno odsustvo pravne i psihološke podrške tokom svjedočenja odraslih žena

⁴³ Krivična djela protiv života i tijela (Glava XII), krivična djela protiv sloboda i prava građana (Glava XIII), Krivična djela protiv polnog integriteta (Glava XIV), krivična djela seksualnog zlostavljanja i iskorištavanja djeteta (Glava XV), i krivična djela protiv braka i porodice (Glava XVI), kao i srodna krivična djela iz Krivičnog zakona Brčko Distrikta BiH.

⁴⁴ Zakon o zaštiti od nasilja u porodici Republike Srpske, Službeni glasnik Republike Srpske“, br. 102/12, 108/13, 82/15 i Zakon o zaštiti od nasilja u porodici Brčko distrikta BiH, Službeni glasnik Brčko distrikta BiH, br. 7/2018

⁴⁵ Ibid, čl. 24-28

koje su preživjele nasilje i, u pravilu, upućivanje oštećene na parnični postupak radi ostvarivanja imovinskopravnog zahtjeva putem privatne tužbe;

- Veoma česta praksu sklapanja sporazuma o priznanju krivice između tužilaca i osumnjičenih odnosno optuženih, što u pravilu vodi zaključenju postupka izricanjem sankcije bez postupka izvođenja dokaza i saslušanja svjedoka i bez mogućnosti za žrtve nasilja, odnosno oštećene da svjedoče i ostvare imovinsko-pravni zahtjev u toku krivičnog postupka;
- Sudovi se često pozivaju na izjavu žrtve da ona odustaje od krivičnog gonjenja i ne traži kompenzaciju kao olakšavajuće okolnosti;
- Sistem odgovora na slučajeve nasilja nad ženama treba dalje unaprijediti, manjim dijelom u pogledu zakonskog okvira i politika, a većim dijelom u pogledu implementacije takvog okvira;
- Nedostaci u ljudskim resursima prepoznati su kao jedan od najvećih izazova efikasnog funkcionisanja domaćeg sistema prevencije i zaštite od nasilja nad ženama i djevojčicama;
- U vezi sa kaznenom politikom za prekršaj Nasilje u porodici ili porodičnoj zajednici, nalazi praćenja ukazuju na **blagu kaznenu politiku i nedovoljnu primjena sankcija**. Podaci sugerišu da kaznene mjere u vezi sa nasiljem u porodici ili porodičnoj zajednici nisu adekvatne i često su blage. Najčešće izricane sankcije pred ciljanim sudovima u periodu praćenja su Zaštitna mjera zabrane uznemiravanja ili uhođenja žrtve nasilja u porodici ili porodičnoj zajednici na period od 6 mjeseci i novčane kazne u rasponu od 100 do 3000 KM.⁴⁶

Istraživanje sudskog odgovora na femicid u Bosni i Hercegovini su sproveli AIRE centar⁴⁷ i FemPlatz⁴⁸ u okviru širih aktivnosti AIRE centra u BiH usmjerenih na povećanje primjene EKLJP-a i njenih standarda. Regionalni izveštaj o sudskom odgovoru na femicid na Zapadnom Balkanu predstavlja skraćenu i prilagođenu verziju nacionalnih istraživanja o femicidu koja su sve države Zapadnog Balkana sprovele tokom posljednje tri godine.⁴⁹

⁴⁶ Šire o zaključcima i preporukama za tužioce/tužiteljke, sudije/sutkinje, centre za socijalni rad, policiju: Petrić A., Radončić Dž., *Zaštita žena od nasilja u pravosudnom sistemu Bosne i Hercegovine*, Analiza praćenja krivičnih i prekršajnih postupaka u oblasti zaštite od rodno zasnovanog nasilja u Bosni i Hercegovini, Udružene žene i Centar ženskih prava, Banja Luka i Zenica, 2020.godina.

⁴⁷ AIRE (Advocacy for Individual Rights in Education) Centar je organizacija koja se bavi promocijom ljudskih prava, sa posebnim akcentom na prava žena i djece. Fokusira se na pružanje pravne pomoći, kao i edukaciju o pravima u kontekstu obrazovanja, nasilja i rodne ravnopravnosti.

⁴⁸ FemPlatz je platforma koja se bavi promocijom rodne ravnopravnosti i pružanjem resursa ženama u različitim društvenim i ekonomskim kontekstima. FemPlatz se često koristi kao prostor za istraživanje, razmjenu iskustava i pružanje informacija vezanih za ženska pitanja, sa fokusom na feminističke inicijative, prava žena, i borbu protiv svih oblika diskriminacije i nasilja.

⁴⁹ The AIRE Centre, *Sudski odgovor na femicid na Zapadnom Balkanu*, Pravni okvir i sudska praksa, 2023.godina; Istraživanje prakse sudova u Bosni i Hercegovini u predmetima femicida rezultat je intenzivne saradnje sa sudijama Vrhovnog suda Federacije Bosne i Hercegovine,

Predmet istraživanja je bila praksa sudova u BiH u procesuiranju femicida i pokušaja femicida.⁵⁰ Budući da femicid nije inkriminisan kao posebno krivično djelo u BiH, uzorak istraživanja je obuhvatao predmete pravosnažno okončane u periodu od 1. januara 2017. do 30. juna 2021. godine koji se odnose na procesuirana krivična djela u kojima su izvršioci muškarci a žrtve žene, a koja su kvalifikovana kao:

- Ubistvo, pokušaj ubistva i nasilje u porodici sa smrtnim ishodom iz člana 166, st. 1 i 2, t. a) i d); člana 166, st. 1 u vezi sa članom 28; i člana 222. st. 5. u vezi sa st. 1. KZ FBiH,⁵¹
- Ubistvo, pokušaj ubistva i teško ubistvo iz člana 124. st. 1., člana 124. st. 1. u vezi sa članom 22., člana 125. st. 1, t. 6., člana 125. st. 1. t. 5. iz KZ RS iz 2017. godine,⁵² i pokušaj ubistva, teško ubistvo i pokušaj teškog ubistva iz člana 148. st. 1. u vezi sa članom 20. člana 149., st. 1. t. 5. i člana 149. st. 1. t. 1. KZ RS iz 2003. godine;⁵³
- Pokušaj ubistva iz člana 163, st. 1 u vezi sa članom 28. KZ BD BiH.⁵⁴

Analizom je obuhvaćeno ukupno 34 predmeta (26 o kojima su odlučili sudovi FBiH, sedam o

kojima su odlučili sudovi RS i jedan o kojem je odlučio sud BD BiH).⁵⁵

Navedenom analizom se došlo do sljedećih podataka:

Vrhovnog suda Republike Srpske i Apelacionog suda Brčko distrikta BiH. Ovo istraživanje je obuhvatilo analizu pravnog okvira kojim se uređuje krivično djelo ubistva u Bosni i Hercegovini, kao i sudske prakse, a njime su obuhvaćeni pravna kvalifikacija krivičnih djela, fenomenološke karakteristike izvršenih krivičnih djela, profil učinilaca, profil žrtava, krivične sankcije, dužina sudskih postupaka, kao i odlučivanje o imovinskopравnim zahtjevima oštećenih u parničnom postupku.

⁵⁰ Konstantinović Vilić S. i dr, *Analiza prakse sudova u procesuiranju femicida i pokušaja femicida u Bosni i Hercegovini 2017-2021*, AIRE centar i FemPlatz, 2022, dostupna na: <https://www.airecentre.org>; The AIRE Centre, Sudski odgovor na femicid na Zapadnom Balkanu – pravni okvir i sudska praksa, str.32.

⁵¹ Službene novine FBiH, 36/2003, 21/2004-isp, 69/2004, 18/2005, 42/2010, 42/2011, 59/2014, 76/2014, 46/2016 i 75/2017

⁵² Službeni glasnik Republike Srpske, 64/2017, 104/2018 - odluka US, 15/2021 i 89/2021

⁵³ Službeni glasnik Republike Srpske, 49/2003, 108/2004, 37/2006, 70/2006, 73/2010, 1/12 i 37/2013

⁵⁴ Službeni glasnik Brčko distrikta BiH, 19/20 – prečišćen tekst

⁵⁵ Ukupno 94 prvostepenih i drugostepenih odluka: 78 prvostepenih i drugostepenih odluka sudova FBiH; 14 prvostepenih i drugostepenih odluka sudova RS; i po jedna prvostepena i drugostepena odluka sudova BD BiH; The AIRE Centre, *Sudski odgovor na femicid na Zapadnom Balkanu* – pravni okvir i sudska praksa, str.33.

- Najveći broj svih krivičnih djela je izvršen u stanu/kući/dvorištu žrtve, zatim na radnom mjestu žrtve, u zajedničkom stanu/kući/dvorištu učinioca i žrtve. Najveći procenat krivičnih djela, izvršen je korišćenjem više sredstava izvršenja da bi se lakše savladao otpor žrtve, što govori o brutalnosti i surovosti počinioca prema žrtvi;
- Većina počinilaca su bili između 33 i 40 i između 49 i 59 godina starosti, gdje je najmlađi počinilac imao 18, a najstariji 72 godine; najviše je bilo oženjenih, zatim nevjenčanih i razvedenih; većina nije ranije bila osuđena i većina počinilaca nije bila pod dejstvom alkohola u vrijeme izvršenja krivičnog djela;
- Analizirane sudske presude ne sadrže skoro nikakve informacije o žrtvama, njihovu starosna dob, te u najvećem broju presuda nije navedeno kakvi su odnosi bili između počinioca i žrtve;
- Krivična djela izvršena su iz sljedećih pobuda: iz koristoljublja, osvete zbog prekida emotivne/bračne/vanbračne veze, zbog neuzvraćene ljubavi, vođenja disciplinskog postupka protiv učinioca, nezadovoljstva učinioca prilikom ostvarivanja prava iz penzijskog osiguranja, zbog dugogodišnje netrpeljivosti u okviru porodičnih odnosa i ljubomore;
- U obrazloženjima svojih odluka sudovi su uglavnom navodili olakšavajuće okolnosti (priznanje krivičnog dela, izraženo kajanje, porodične prilike, oženjen, porodični čovek, broj djece: otac dvoje ili više (osmoro) djece, imovinske prilike, nezaposlenost; starosno doba učinioca (mlad, star), zdravstveno stanje (narušeno zdravlje, psihički problemi i liječenje na psihijatrijskoj klinici u više navrata s utvrđenom dijagnozom, invalidnost, operativni zahvat), korektno vladanje pred sudom tokom postupka, ranija neosuđivanost, i sl.) i otežavajuće okolnosti (raniju osuđivanost, bezobzirnost prilikom nanošenja tjelesnih povreda, djelo je izvršeno prema starijoj osobi, bezosećajno ponašanje poslije izvršenja krivičnog djela, tokom cijelog krivičnog postupka učinilac nije ispoljio kajanje i saosjećajnost prema žrtvi, učinilac je glumio duševnu bolest, a sve u cilju izbegavanja krivične odgovornosti i odugovlačenja postupka i sl.) koje su, samo primjera radi, navedene u zakonu, bez podrobnije analize njihovog značaja;
- Krivični sudovi, po pravilu, ne odlučuju o imovinskopravnim zahtjevima oštećenih, odnosno ne dosuđuju odštetu čak ni djelimično, već ih upućuju na parnicu.⁵⁶

Istraživanje AIRE centra pokazalo je da za žene koje trpe nasilje najopasnije mjesto upravo njen dom, a najnesigurnije su sa svojim bližnjima. Većini ubistava prethodilo je dugotrajno nasilje, ili podnošenje zahtjeva za razvod i napuštanje počinitelja, čineći femicid skoro predvidivim, međutim ti slučajevi ili nisu bili prijavljeni, ili su bili prijavljeni ali je izostala adekvatna reakcija institucija.

Uzimajući u obzir sve naprijed navedeno, možemo konstatovati da sistem odgovora na slučajeve nasilja nad ženama treba dalje unaprijeđivati, manjim dijelom u

⁵⁶ The AIRE Centre, *Sudski odgovor na femicid na Zapadnom Balkanu*— pravni okvir i sudska praksa, str.35.

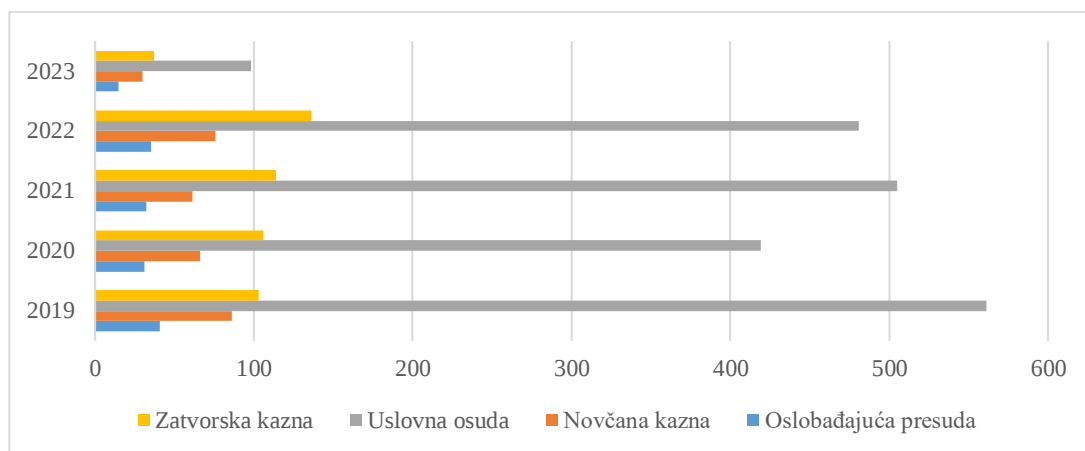
pogledu zakonskog okvira, a najvećim dijelom u pogledu implementacije takvog okvira jer sudovi općenito izriču uslovnu osudu i niske kazne, čak i kada se radi o povratnicima u vršenju istog krivičnog djela počinjenog više puta što je jako zabrinjavajuće. Blaže kazne za počinioce uslovljene su češćim razmatranjem olakšavajućih okolnosti i veoma česta praksa sklapanja sporazuma o priznanju krivice između tužilaca i osumnjičenih odnosno optuženih, što u pravilu vodi zaključenju postupka izricanjem sankcije bez postupka izvođenja dokaza i saslušanja svjedoka i bez mogućnosti za žrtve nasilja, odnosno oštećene da svjedoče i ostvare imovinsko-pravni zahtjev u toku krivičnog postupka.

4.3. Statistički podaci Visokog sudskog i tužilačkog vijeća BiH (VSTV)

Podaci VTSV BiH pokazuju da je tokom 2022. godine prijavu za nasilje u porodici podnijelo 2.290 osoba. Od toga optuženo, odnosno osumnjičeno je bilo 2.009 muškaraca. Prema istim podacima za period od januara 2019. pa sve do 20. marta 2023. godine, u porastu je broj predmeta, odnosno prijava za nasilje u porodici. Tokom 2023. godine bilo je ukupno 2.219 prijava nasilja u porodici. Od toga je bilo 1.496 žena među oštećenima. Podignuto je 566 optužnica. No, kada su u pitanju osuđujuće kazne najviše je onih uslovnih. Čak 481. Slični su podaci i za godine ranije: manje zatvora, manje novčanih kazna, a više uslovnih.⁵⁷

Kaznena politika

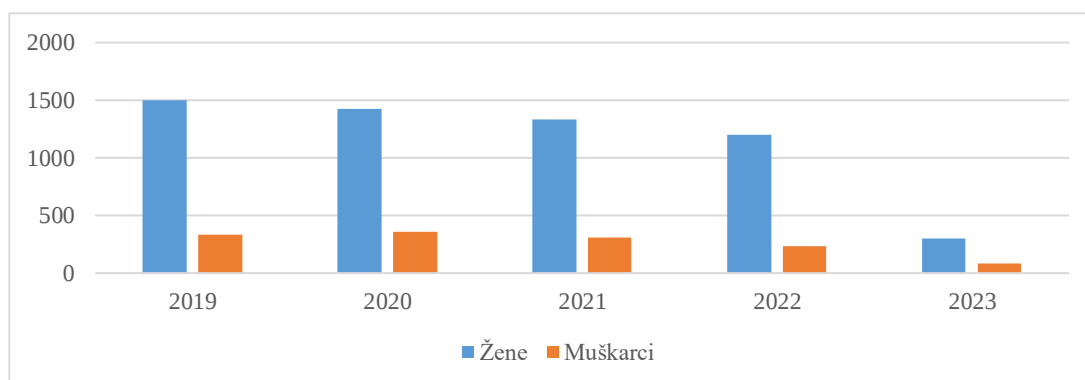
⁵⁷ Radio Slobodna Evropa, *Nasilje u porodici kao 'manje ozbiljno krivično djelo'*, 16. april/travanj, 2023.god.; Dostupno na: <https://www.slobodnaevropa.org/a/nasilje-u-porodici-bosna-hercegovina-zene-/32366140.html>

*Podaci za 2023. su do 20. marta

Grafikon: Visoko sudsko i tužilačko vijeće BiH⁵⁸

Broj prijava na osnovu pola oštećenog lica

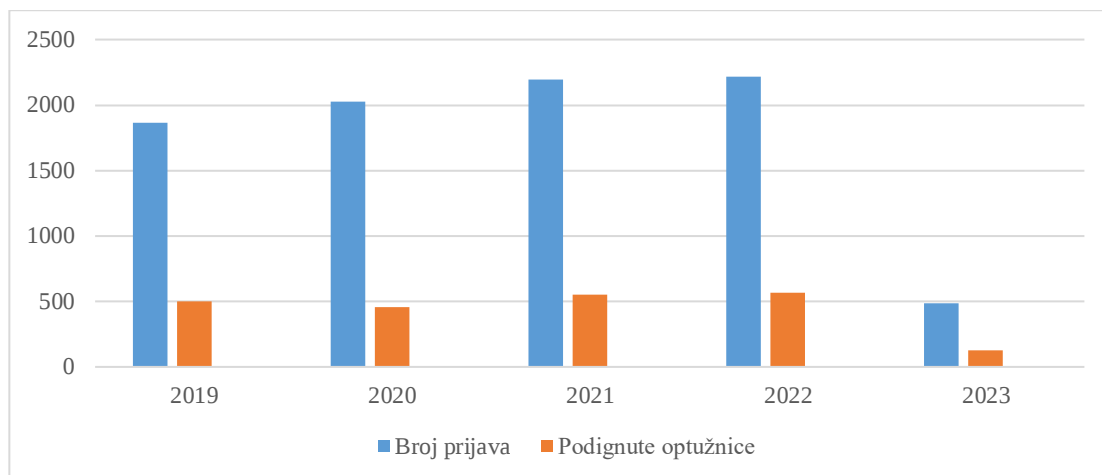
*Podaci za 2023. su do 20. marta

Grafikon: Visoko sudsko i tužilačko vijeće BiH⁵⁹

⁵⁸Radio Slobodna Evropa, *Nasilje u porodici kao 'manje ozbiljno krivično djelo'*, 16. april/travanj, 2023.god.; Dostupno na: <https://www.slobodnaevropa.org/a/nasilje-u-porodici-bosna-hercegovina-zene-/32366140.html>

⁵⁹ Ibid.

Prijave i optužnice za nasilje u porodici u BiH

*Podaci za 2023. su do 20. marta

Grafikon: Visoko sudsko i tužilačko vijeće BiH⁶⁰

Odgovornost za prikazani nesrazmjer između podnesenih prijava i podignutih optužnica možemo pripisati policiji ili tužilaštvu. Razlog može biti nedovoljno dokaza ili slab kvalitet prijava (zbog lošeg istražnog rada ili nedostatka dokaza koji bi podržali navode u prijavi), prioriteti i resursi (veliki broj prijava, a ograničeni resursi), nedostatak obuke ili specijalizacije (neučinkovito procesuiranje predmeta), slaba saradnja između policije i tužilaštva. Takođe, razlog za ovakav nesrazmjer može biti iz razloga odustajanje žrtve od prijave za nasilje u porodici, kad žrtva neće da svjedoči, a tužilac to prihvati bez nastojanja da drugim dokaznim sredstvima nastoji dokazati nasilje u porodici, te između ostalog, ulaganjem izjave date prilikom prijave nasilja od strane žrtve kao dokaza uz validno obrazloženje.

4.4. Izvještaj State Departmenta o stanju ljudskih prava u BiH sa fokusom na nasilje u porodici

⁶⁰ Ibid.

Institucija ombudsmana i nevladine organizacije (NVO) su izvijestili da nadležni organi često vraćaju počinitelje u porodični stambeni prostor u roku od manje od 24 sata nakon što su počinili djelo nasilja, navodno zbog toga što ne znaju gdje bi u suprotnom počinitelj boravio. U oba entiteta, nadležni organi kvalifikuju djelo nasilja u porodici kao krivično djelo, dok se u BD BiH isto djelo može kvalifikovati kao krivično djelo ili prekršaj. Čak u slučaju podizanja optužnice za djelo nasilja u porodici i izricanja osuđujuće presude, okrivljenima, čak i povratnicima u činjenju tog djela, često je izricana uslovna kazna. Da bi izbjegli duge sudske postupke, sudije i u F BiH i u RS-u rijetko primjenjuju zakone o zaštiti od nasilja u porodici i radije primjenjuju druge zakone kojima su propisane blaže kazne. Nevladine organizacije istakle su da su u više od 80% slučajeva sudije izrekle uslovne kazne. GREVIO je također upozorio da sudije često izriču blage kazne u slučajevima nasilja u porodici i drugih oblika nasilja nad ženama. Agencija za ravnopravnost polova je izvijestila da je jedna od svake dvije žene ili djevojčice starije od 15 godina doživjela neku vrstu nasilja u porodici (psihičko, ekonomsko ili fizičko) i da se ovaj problem ne prijavljuje u dovoljnoj mjeri zato što većina preživjelih ne vjeruje sistemu podrške (policiji, centrima za socijalni rad ili pravosuđu). Prema podacima OSCE-a iz 2020. godine (posljednji raspoloživi podaci), 48% žena i djevojčica starijih od 15 godina doživjelo je neki oblik rodno zasnovanog nasilja, uključujući zlostavljanje. Isto istraživanje pokazalo je da 84% žena koje su preživjele nasilje nije prijavilo nasilje policiji jer su smatrale da nasilje nije dovoljno teško djelo ili da se radi o „porodičnoj stvari“. Dana 11. augusta je muškarac u Gradačcu putem društvenih mreža uživo prenosio ubistvo svoje bivše supruge i još dvije osobe. Vlasnik hotela u Jablanici je 1. augusta napao zaposlenicu, nanijevši joj teške tjelesne povrede nakon što je zatražila isplatu svoje plaće. Ova dva slučaja koja su privukla veliku pažnju javnosti rezultirala su velikim javnim negodovanjem i protestima. Aktivisti, među kojima i direktorica Fondacije „Lara“, pozvali su na izmjene Krivičnog zakona kako bi se femicid definirao kao krivično djelo počinjeno iz mržnje za koje bi bile predviđene stroge kazne. Prema podacima nevladinih organizacija, 2022. godine prijavljeno je 2.219 slučajeva nasilja u porodici. Od tog broja, u 1.494 slučaju žrtve nasilja u porodici bile su žene i djevojčice.⁶¹

Uzimajući u obzir naprijed navedene podatke može se zaključiti da su isti podudarni sa drugim istraživanjima, a koje se odnose da se počinitelj ponovo vraća u dom gdje je počinio krivično djelo, često izricanje uslovne osude čak u 80% slučajeva, sudije rijetko primjenjuju Zakon o zaštiti nailja u porodici već druge zakone gdje je predviđena manja kazna, da je tamna brojka nasilja u porodici značajna jer žrtve ne vjeruju policiji, Centru za socijalni rad i pravosuđu pa ne prijavljuju nasilje, da čak 84% žena ne prijavljuje nasilje jer smatra da je to privatna stvar, te pozivi da se nasilje nad ženama propiše kao posebno krivično djelo.

⁶¹ Ministarstvo za ljudska prava i izbjeglice BiH, Izvještaj State Departmenta o stanju ljudskih prava u BiH, dostupno na: https://www.mhrr.gov.ba/PDF/LjudskaPrava/BIH_2023_HRR.pdf (25.10.2024.), str. 40.

5. Statistički podaci nasilja u porodici za države Zapadnog Balkana

Statistički podaci ukazuju na to da su zemlje Zapadnog Balkana suočene sa visokim prevalencijama nasilja, posebno nasilja u porodici, seksualnog nasilja i nasilja prema djeci. Međutim, mnoge žrtve se suočavaju s preprekama kao što su strah, društvena stigma i nedostatak povjerenja u institucije, što dovodi do niskih stopa prijavljivanja. Takođe, postoje ozbiljni izazovi u vezi sa efektivnim sprovođenjem zakona i obezbjeđivanjem odgovarajuće zaštite za žrtve. Razlozi neprijavljivanja nasilja u zemljama Zapadnog Balkana su kompleksni i višeslojni. Da bi se riješio ovaj problem, potrebno je sprovesti sistemske projekte u zakonodavstvu, poboljšati rad institucija, kao i promijeniti društvene norme koje održavaju nasilje i ćutanje. Edukacija, pružanje sigurnih kanala za prijavu nasilja i bolje psihološke i pravne usluge mogu značajno doprinijeti smanjenju neprijavljivanja nasilja.

Razlozi neprijavljivanja nasilja:

Nasilje nad ženama prisutno je u svim društvima, a razlike možemo naći u dominantnim oblicima nasilja, odnosno prema nasilju, kao i mehanizmima zaštite od rodno zasnovanog nasilja. Problem sa kojim se i danas suočavamo i dalje su vezani uz nizak broj prijava nasilja i još niži broj procesuiranih počinitelja nasilja. Razlozi neprijavljivanja su brojni:⁶²

- Strah od počinioca;
- Dugi sudski procesi;
- Niske kazne za počinioce;
- Nepovjerenje u nadležne institucije;
- Strah da im neko neće vjerovati;
- Strah da će ih se okriviti za preživljeno iskustvo;
- Osjećaj krivnje ili odgovornosti;
- U većini slučajeva počinitelj je žena koja preživi nasilje poznata ili bliska osoba, što dodatno otežava donošenje odluka o podnošenju prijave.

Svi navedeni razlozi doprinose činjenici da je npr. seksualno nasilje najmanje prijavljivani oblik nasilja. Pa tako na jedan (1) prijavljeni slučaj silovanja dolazi još 15 do 20 neprijavljenih slučajeva, a na jedan (1) prijavljeni slučaj nasilja u porodici dolazi

⁶² Šenk M, *Rodno zasnovano nasilje-mijenjanje pravila i praksi-pregled stanja u BiH, Srbiji, Hrvatskoj i Crnoj Gori*, Sarajevo 2023. godina, str.15., Sigurno mjesto. Statistika-Rasprostranjenost nasilja nad ženama. Dostupno na <http://www.sigurnomjesto.hr/rad-na-prevenaciji-i-suzbijanju-nasilja-statistika/>

još 10 neprijavljenih slučajeva.⁶³ Iz navedenog se može zaključiti da je tamna brojka nasilja u porodici 10 puta veća u odnosu na slučajeve koji su prijavljeni.

5.1. Bosna i Hercegovina

Prvo istraživanje na temu rodno zasnovanog nasilja, njegovih razmjera i karakteristika u BiH provedeno je 2013. godine na inicijativu Agencije za ravnopravnost spolova BiH, u saradnji s Gender centrom RS-a i Gender centrom FBiH, uz podršku UNFPA i UN Women, a na osnovu istraživanja koje su proveli statistički zavodi RS-a i FBiH. Nalazi ove studije ukazuju na to da je psihičko nasilje najrasprostranjenije, s ukupnom stopom prevencije od 41,9% tokom života i 10,8% u toku posljednjih godinu dana, te da iz njega slijedi fizičko nasilje, sa stopom prevalencije na životnom nivou od 24,3%, a tokom posljednjih godinu dana 2,4%. Seksualno nasilje doživjelo je tokom odraslog života 6% žena, dok je ovakvo iskustvo u toku posljednjih godinu dana imao 1,3% žena. Najšire je rasprostranjeno nasilje koje nad ženama vrše njihovi sadašnji ili bivši partneri jer su oni počinioci u 71,5% slučajeva. U cjelini gledano, sfera intimnih partnerskih i porodičnih odnosa daleko je veći izvor opasnosti od nasilja za žene nego što je to šira zajednica. Mlade žene su više izložene nasilju nego starije (stopa prevencije kod žena starosti 18-24 godine iznosi 56,38% a kod starijih od 65 godina 44,2%).⁶⁴

U Bosni i Hercegovini je od 2019. do avgusta 2024. godine ubijeno 57 žena, a samo u posljednje dvije godine bilo je devet pokušaja femicida. Podaci su to koje je na osnovu medijskih izvještaja prikupila Fondacija Udružene žene iz Banjaluke. U devedeset posto slučajeva počinioci su bračni ili vanbračni partneri, a žene su ubijane najčešće u svojim domovima. Podaci govore i da je u nekim slučajevima nasilje prijavljivano nadležnim institucijama, no adekvatna reakcija je izostala.⁶⁵

U 2023. godini u RS-u su prijavljena 1.192 slučaja nasilja u porodici što je za **15,3 % više nego godinu ranije**, od čega je bilo 1.034 krivičnih djela, što je za čak 20 % više nego lani. Ukupan broj žrtava nasilja u porodici u prošloj godini je 1.519. U preko 90 odsto slučajeva počinioci su bili muškarci, a u skoro polovini slučajeva nasilja u porodici radilo se o odnosu suprug nad suprugom (510). Slijedi nasilje vanbračnog partnera nad partnerkom (129), otac-sin (134), sin-otac (115), otac-kćerka (111), bivši partner-bivša partnerka (112), sin-majka (108) i drugo. Sa druge strane, podaci o nasilju nad ženama iz

⁶³ Ibid. str.16.,

⁶⁴ Šenk M., *Rodno zasnovano nasilje-mijenjanje pravila i praksi-pregled stanja u BiH, Srbiji, Hrvatskoj i Crnoj Gori*, Sarajevo 2023.godina, str.17.; Agencija za ravnopravnost spolova BiH, Ministarstvo za ljudska prava i izbjeglice BiH. Rasprostranjenost i karakteristike nasilja prema ženama u BiH. 2003. dostupno na: <https://eca.unwoman.org/sites/default/files/Field>

⁶⁵ Interview, Nasilje nad ženama: Tromi sistem ohrabruje nasilnike; <https://interview.ba/2024/11/04/nasilje-nad-zenama-tromi-sistem-ohrabruje-nasilnike/#:~:text=NASILJE%20NAD%20%C5%BDENAMA>, 04.11.2024.

izvještaja MUP-a RS za prošlu godinu su alarmantni. Prema vrsti nasilja u porodici, učinioci su nad žrtvama najčešće vršili fizičko nasilje (751), psihičko (629), ugrožavali spokojstvo (129), ekonomsko nasilje (7) i druge oblike nasilja (88). Pored toga, skoro polovina ubistava prošle godine u RS počinjeno je upravo unutar porodice i svih sedam žrtava bile su žene, a počinio muškarci.⁶⁶

U FBiH je krivičnih djela nasilje u porodici tokom prošle 2023. godine evidentirano 1.256, dok ih je u 2022. godini bilo 911, što je za čak 345 ili 27,45 posto više. Za ta krivična djela je prijavljeno 1.268 osoba, a među prijavljenima 499 su povratnici u vršenju krivičnog djela i 15 maloljetnika. Uhapšene su 753 osobe - podaci su FUP-a. Činjenica da je 39% povratnika u vršenju ovih krivičnih djela govori u prilog tvrdnji da u 499 slučajeva kazna nije ostvarila specijalnu prevenciju, odnosno bila je neadekvatna.

Najveći broj tih krivičnih djela 2023. godine je počinjen na području Kantona Sarajevo – 317, a slijedi Zeničko-dobojski sa 295 slučajeva te Tuzlanski sa 207. Svi ovi podaci davno su trebali upaliti alarme, jer od 2014. godine, kada je broj slučajeva nasilja u porodici iznosio 1.032, sve do lani taj broj se kretao između 800 i 950.⁶⁷

Uzimajući u obzir naprijed iznesene podatke, možemo smatrati alarmantnim jer se povećava broj prijavljenih slučajeva nasilja u porodici u BiH u 2023. godini u odnosu na godinu ranije. Tako je u RS-u povećan za 15,3 % a u F BiH za čak 27,25 % prijavljenih slučajeva. U Bosni i Hercegovini je od 2019. do avgusta 2024. godine ubijeno 57 žena a podatak da u F BiH čak 39 % izvršilaca koji su povratnici u vršenju nasilja u porodici je pokazatelj da kaznena politika sudova je apsolutno neadekvatna jer specijalna prevencija nije ostvarila potreban učinak i izvršio nasilja ponavljaju nasilja.

5.2. Republika Srbija

Prema evidencijama MUP-a Republike Srbije u periodu od 01.01.2023. do 25.04.2023. godine, u okviru porodice i partnerskih odnosa, 12 lica je lišeno života u 12 slučajeva ubistva ili događaja sa smrtnim ishodom. Od tog broja 9 lica ženskog pola je lišeno života i 3 lica muškog pola.

U periodu od 01.01. do 21.04.2023. godine, na teritoriji Republike Srbije iz oblasti porodičnog nasilja i partnerskih odnosa ukupno je izvršeno 1.309 krivičnih dela, podneto je 1.260 krivičnih prijava, ukupan broj učinilaca je 1.242, od čega je 115 učinilaca ženskog pola i 1.127 muškog pola. Ukupan broj oštećenih lica je 1.467 (1.108 lica ženskog pola i 359 lica muškog pola).

⁶⁶ Mondo 15.05.2024. godine

⁶⁷ Dnevni Avaz; Eskalacija porodičnog nasilja u BiH, 09.04.2024.godine

U periodu od 01.01. do 25.04.2023. godine, na teritoriji Republike Srbije iz oblasti porodičnog nasilja i partnerskih odnosa ukupno je izrečeno 9.376 mjera, od tog broja 2.926 hitnih mjera “Privremeno udaljenje učinioca iz stana” i 6.450 hitnih mjera “Privremena zabrana učiniocu da kontaktira žrtvu nasilja i prilazi joj”. Produžena je 6.261 hitna mjera, a prekršeno 655.⁶⁸

Navedeni podaci govore u prilog činjenici da je u Republici Srbiji nasilje u porodici u 68 % slučajeva je usmjerena prema ženama kao i da je u Srbiji predviđeno “Privremeno udaljenje počinioca iz stana” što smatramo jako dobrom rješenjem u odnosu na BiH gdje se žrtva porodičnog nasilja u stvari izdvaja iz porodice i smješta u Sigurnu kuću uz naznaku da u 10,5% slučajeva prekršena mjera “Privremene zabrane učinioca da kontaktira i prilazi žrtvi”.

5.3. Republika Hrvatska

Prema službenim podacima policije, prema Zakonu o zaštiti od nasilja u porodici od 2003.godine kada je donesen, svake godine prijavljeno je između 11.500 i 17.500 počinitelja, a broj žrtava takvih djela kreće se između 14.500 i 22.200, od čega su žene žrtve u 64% do 71% slučajeva, ovisno o godini. Što se tiče nasilničkog ponašanja u porodici prema Kaznenom zakonu Republike Hrvatske (čl.215a), službeni podaci policije pokazuju da je svake godine prijavljeno između 1400 i gotovo 2000 krivičnih djela, pri čemu je oštećeno između 1500 i 2100 osoba, od čega su žene žrtve u 75% do 80% slučajeva. Po broju žena koje su ubijene svake godine, iz podataka policije vidimo da se radi o zabrinjavajućem broju od 22 do 45 žena godišnje. Njihovi sadašnji ili bivši partneri/supruzi bili su počinitelji u 20% u čak do 60% slučajeva.⁶⁹

Iz navedenih podataka u Republici Hrvatskoj, od 64% do 71% žrtava porodičnog nasilja su žene što znači da je i u Hrvatskoj femicid izražen kao i u drugim zemljama ali je krivično djelo nad ženama u krivičnom zakonu definisano kao posebno krivično djelo.

⁶⁸ Republika; MUP: Od početaka godine u porodičnom nasilju ubijeno 9 žena i 3 muškarca, 26.04.2023.godine, dostupno na: <https://www.republika.rs/hronika/hronika/430321/mup-statistika-nasilej-u-porodici#>

⁶⁹ Statistika-Rasprostranjenost nasilja nad ženama. Dostupno na <http://www.sigurnomjesto.hr/rad-na-prevenaciji-i-suzbijanju-nasilja-statistika/>

5.4. Republika Crna Gora

U Crnoj Gori je od 2019. do 2023. godine registrovano ukupno 1.901 krivičnih djela iz oblasti nasilja u porodici, počinjenih od strane 1.865 osoba, a na štetu 2.047 osoba. U istom periodu, evidentirano je 12 slučajeva nasilja u porodici sa smrtnom posljedicom – pet u 2019, po dva u 2020, 2021. i 2022. i jedan u 2023. godini. Tokom istog perioda, podnijeto je 7.638 zahtjeva za pokretanje prekršajnih postupaka protiv 7.507 počilaca, a na štetu 9.150 osoba, podaci su Ministarstvo unutrašnjih poslova Crne Gore. Prošle godine je u Crnoj Gori registrovano 454 krivičnih djela na štetu 517 osoba, a podnijeto 1.562 zahtjeva za pokretanje prekršajnog postupka protiv 1.313 izvršilaca na štetu 1.916 osoba.⁷⁰ Prema podacima koje je Centar ženskih prava prikupio od nadležnih sudova, sudovi za prekršaje su u 2021. godini imali 2.176 predmeta u vezi s nasiljem u porodici. Do kraja 2021. prekršajni sudovi okončali su 70% predmeta tj. njih 1.539, ali je kaznena politika preblaga. U ukupnom broju okončanih predmeta zatvorske kazne su izrečene u samo 7% predmeta koji su vođeni pred sudovima, ostale kazne su uglavnom uslovne.⁷¹

Možemo zaključiti da je kaznena politika u Crnoj Gori preblaga kao i u Bosni i Hercegovini pa time i neadekvatna jer je u samo 7% predmeta izrečena zatvorska kazna, a ostale kazne su uslovno izrečene.

6. Inkriminacija Nasilja u porodici u zemljama EU

Nasilje u porodici se u različitim evropskim zemljama tretira na različite načine, kako kroz posebne zakone, tako i kroz primjenu postojećih krivičnih djela. U mnogim zemljama, poput Grčke, Hrvatske, Cipra i Poljske, nasilje u porodici je definisano kao posebno krivično djelo, što omogućava specifičnu pravnu zaštitu i strožije sankcije. S druge strane, zemlje poput Austrije, Danske i Njemačke ne prepoznaju nasilje u porodici kao posebno krivično djelo, ali ga sankcionišu kroz srodna krivična djela kao što su napad ili zlostavljanje. U ovim slučajevima, nasilje u porodici može biti kvalifikovano kao otežavajuća okolnost, što dovodi do težih kazni.

Ova različita pravna rješenja odražavaju različite pristupe zaštiti žrtava i sankcionisanju počilaca nasilja u porodici unutar Evropske unije. Krivično zakonodavstvo u različitim evropskim zemljama nastoji da adresira nasilje u porodici na

⁷⁰ PCNEN-Društveno angažovani medij, by PCNEN 10.01.2024.godine

⁷¹ Šenk M., *Rodno zasnovano nasilje-mijenjanje pravila i praksi-pregled stanja u BiH, Srbiji, Hrvatskoj i Crnoj Gori*, Sarajevo 2023.godina, str.21.

specifične načine, prepoznajući njegove različite oblike, uključujući i femicid. U Češkoj, zlostavljanje osoba sa kojima se dijeli zajednički stan predstavlja važan korak u kriminalizaciji nasilja u porodici. U Irskoj, definicija prisilne kontrole naglašava zastrašivanje i psihološko nasilje, čime se proširuje zaštita žrtava. Španija, sa svojim strožim kaznama za krivična djela koja se odnose na žene, pravi jasnu razliku između nasilja u porodici i nasilja nad ženama, čime se naglašava potreba za zaštitom ženskih žrtava. U Švedskoj, krivično djelo ozbiljne povrede integriteta žene dodatno osnažuje pravni okvir za zaštitu žena od nasilja. Kipar, Malta i Sjeverna Makedonija prepoznaju femicid kao posebno krivično djelo. U Kipru, femicid se kažnjava doživotnom kaznom zatvora, a otežavajuće okolnosti uključuju nasilje u porodici. Malta takođe predviđa teške kazne za ubistvo žena u kontekstu intimnog partnerstva. U Sjevernoj Makedoniji, posebno su definisani teški oblici ubistva u okviru nasilja u porodici, s kaznama doživotnog zatvora. Hrvatska je u procesu reforme zakonodavstva koje bi trebalo da uveze novo krivično djelo, teško ubistvo ženske osobe, sa strožim kaznama kada se ubistvo dogodi u kontekstu nasilja u porodici. Ove promjene odražavaju sve veće priznanje ozbiljnosti problema nasilja u porodici i potrebu za adekvatnim pravnim rješenjima.⁷²

Uzimajući u obzir naprijed iznesene podatke, većina zemalja EU nasilje nad ženama u okviru porodice propisuju kao posebno krivično djelo sa dosta oštrijim sankcijama čime je zaštita žena od nasilja unutar EU znatno bolja od zaštite u BiH gdje zapriječene kazne ne znače ništa posebno zbog blage kaznene politike sudova gdje se kazne u velikoj većini slučajeva izriču ispod zakonskih minimuma i uslovnom osudom.

Zaključak

Kako je nasilje u porodici društveni, a ne privatni problem, cilj aktivnosti svake lokalne zajednice u prevenciji i rješavanju problema nasilja je stvaranje mreže institucija od kojih svaka ima specifičnu ulogu i definisanu proceduru. Obzirom da se u ovom radu bavimo specijalnom i generalnom prevencijom, odnosno kaznenom politikom sudova vezano za krivično djelo Nasilja u porodici, ističemo da sudske presude imaju višestruku, kako pravnu tako i društvenu funkciju, te zauzimaju ključno mjesto u sankcionisanju počinilaca nasilja, zaštiti žrtava te, u ostvarivanju prevencije nasilja u porodici kroz djelovanje sudova. Svrha krivičnog prava da putem prijetnje kaznom i njenim izvršenjem utiče ne samo na počiniocima krivičnih djela u smislu specijalne prevencije, nego i na ostale članove društva u smislu generalne prevencije, da ne čine krivična djela što u sudskoj praksi u BiH prema prikupljenim podacima i izvršenim analizama, baš i nije slučaj.

⁷² Šire o pravnoj regulative vidjeti na: Skupština Crne Gore, *Istraživački centar, Nasilje u porodici- komparativni pregled*, Podgorica, februar 2024. str.10; Bekendtgørelse af straffeloven, LBK nr 871 af 04/07/2014,

Prethodno navedena istraživanja pokazuju da je kaznena politika neadekvatna, da se kazne izriču ispod zakonskog minimuma, navode se uopštene olakšavajuće okolnosti ali ne i otežavajuće, i pored niskih zatvorskih kazni iste se uslovno izriču tako da specijalna prevencija nasilja u porodici nema svoj učinak na nasilnika, a tako i generalna nema učinak na druge članove društva da ne čine krivična djela. Nasilje u porodici se još uvijek doživljava kao manje ozbiljno krivično djelo, za koji sudovi općenito izriču uslovnu osudu i niske kazne, čak i kada se radi o povratnicima u vršenju istog krivičnog djela, a olakšavajuće okolnosti koriste se kao osnova za blažu kaznu. Kao najčešći faktori olakšavajućih okolnosti uzimaju se ranija neosuđivanost, priznanje krivice, izražavanje kajanja, primjereno ponašanje u sudnici, porodični status optuženog, da je hranitelj porodice, da ima malu djecu itd.

Pravosudni sistem u BiH ima ključnu ulogu u borbi protiv nasilja u porodici, naglašavajući njegov potencijal, da doprinese društvenoj promjeni kroz profesionalan, dosljedan i sistematičan pristup rješavanju ovih slučajeva. Da bi pravosudni sistem zaista bio efikasan u borbi protiv nasilja u porodici, potrebno je da se svi akteri – od sudija, tužilaca do drugih institucija i organizacija (centar za socijalni rad, policija i dr.) – angažuju u koordiniranom odgovoru koji se temelji na razumijevanju ozbiljnosti problema i uvažavanju prava žrtava. Potrebno je preispitati i značajno revidirati kaznenu politiku te unaprijediti mehanizme sudske prakse.

Jedana od preporuka za poboljšanje stanja, a koju smatramo jako značajnom je to da bi izmjenom krivičnih zakona trebalo onemogućiti primjenu instituta zamjene izrečene kazne zatvora do jedne godine novčanom kaznom u predmetima nasilja u porodici, a posebno kad se radi o žrtvama ženskog pola. Takođe preporuka bi bila da se u pravosudni sistem uvede izričita obaveza procesuiranja nasilnika bez obzira što žrtva odustane od prijave, odnosno odustane od svjedočenja za nasilje u porodici što sudovi često uzimaju u obzir, odnosno da se koristi izjava koja je data prilikom podnošenja prijave nasilja.

Ono što se da zaključiti jeste da smo mi kao društvo skloni da mijenjamo zakone, da se usaglašavamo sa različitim međunarodnim konvencijama i okvirima, ali najveći problem je neadekvatna primjena donesenih zakona i oni postaju mrtvo slovo na papiru. Iz tog razloga je stepen nasilja i dalje visok. Neadekvatne reakcije nadležnih organa u lancu, koje bi trebali da zaštite žrtvu, stvara nepovjerenje. Izricanje kazni za nasilje u porodici mora biti dosljedno i u skladu sa zakonskim okvirom, uz ozbiljno uvažavanje svih otežavajućih i olakšavajućih okolnosti. Kazna mora biti proporcionalna težini djela, i nikako ne smije slati poruku da nasilje u porodici nije ozbiljan problem. Samo kroz strožije kazne, društvenu osudu i pojačanu zaštitu žrtava, možemo stvoriti efikasniji pravosudni sistem koji zaista štiti sve članove društva od nasilja, a posebno žene u okviru porodice jer prema provedenim istraživanjima, iste su 80% žrtve nasilja u porodici te u tom smislu se smatra osnovanim i u krivični zakon uvođenje krivičnog djela femicida kao i u većini evropskih zemalja.

LITERATURA

Publikacije:

1. Ćehajić-Čampara M., Veljan N., *Analiza sudske prakse u predmetima nasilja u porodici u Bosni i Hercegovini*, Sarajevo 2018.godina;
2. Federacija Bosne i Hercegovine, Vlada, *Strategija za prevenciju i borbu protiv nasilja u porodici 2021-2027*. Sarajevo, januar 2023. godine;
3. FRA – Agencija Europske unije za temeljna prava Nasilje nad ženama: istraživanje provedeno diljem Europske unije Kratki pregled rezultata Luxembourg: Ured za publikacije Europske unije, 2014.godina
4. Halilović M., Marković I., Veljan N., *Ponovno čitanje i analiza presuda nasilja u porodici u Bosni i Hercegovini*, Atlantska inicijativa, 2019.godina;
5. Hrnčić Z., Bećirović F., *"Postupanje u slučajevima nasilja u porodici"*, Gender Centar Federacije Bosne i Hercegovine, Sarajevo 2018.
6. Inicijativa za monitoring evropskih integracija BiH, *Alternativni izvještaj o napretku Bosne i Hercegovine na putu za članstvo u Evropskoj uniji za period od aprila 2023. do jula 2024. godine*, Sarajevo, oktobar 2024.godine.
7. Izvještaj i analiza praćenja krivičnih postupaka u oblasti rodno zasnovanog nasilja u Bosni i Hercegovini, Centar ženskih prava i Udružene žene, Zenica i Banja Luka, 2014.godina;
8. Konstantinović Vilić S. i dr, *Analiza prakse sudova u procesuiranju femicida i pokušaja femicida u Bosni i Hercegovini 2017-2021*
9. Nović I., Halilović M., *ZAŠTO SI JE UBIO? Uzroci i prevencija femicida*, Sarajevo 2024.godina
10. Praćenje i analiza krivičnih postupaka i sudske prakse u oblasti seksualnog i rodno zasnovanog nasilja u Federaciji BiH, Centar ženskih prava, Zenica 2011.godina;
11. Petrić A., Radončić Dž., *Analiza praćenja krivičnih i prekršajnih postupaka u oblasti zaštite od rodno zasnovanog nasilja u Bosni i Hercegovini*, Udružene žene i Centar ženskih prava, Banja Luka i Zenica, 2017.godina;
12. Petrić A., Radončić Dž., *Zaštita žena od nasilja u pravosudnom sistemu Bosne i Hercegovine*, Analiza praćenja krivičnih i prekršajnih postupaka u oblasti zaštite od rodno zasnovanog nasilja u Bosni i Hercegovini, Udružene žene i Centar ženskih prava, Banja Luka i Zenica, 2020.godina
13. Republika Srpska, Ministarstvo porodice, omladine i sporta, *Strategija za suzbijanje nasilja u porodici Republike Srpske (2020-2024.godina)* Banja Luka, jun 2020.godine;
14. Radončić Dž., *Analitički izvještaj o praćenim krivičnim postupcima u predmetima rodno zasnovanog nasilja pred sudovima u Federaciji Bosne i Hercegovine*, Zenica 2023.godina;

15. Šenk M, *Rodno zasnovano nasilje-mijenjanje pravila i praksi-pregled stanja u BiH, Srbiji, Hrvatskoj i Crnoj Gori*, Sarajevo 2023.godina;
16. Skupština Crne Gore, *Istraživački centar, Nasilje u porodici- komparativni pregled*, Podgorica, februar 2024.godina;
17. The AIRE Centre, *Sudski odgovor na femicid na Zapadnom Balkanu* Pravni okvir i sudska praksa, 2023.godina;

Pravni izvori:

1. Krivični zakon Federacije Bosne i Hercegovine ("Sl. novine FBiH", br. 36/2003, 21/2004, 69/2004, 18/2005, 42/2010, 42/2011, 59/2014, 76/2014, 46/2016 i 75/2017)
2. Krivični zakonik Republike Srpske, ("Sl. glasnik RS", br. 64/2017, 104/2018, 15/2021 i 89/2021)
3. Krivični zakon Brčko Distrikta Bosne i Hercegovine ("Službeni glasnik Brčko distrikta BiH", br. 19/2020 - prečišćen tekst, 3/2024 i 14/2024)
4. Porodični zakon Federacije Bosne i Hercegovine, prečišćen tekst, (Službene novine Federacije Bosne i Hercegovine, broj 35/05, 41/05);
5. Porodični zakon Republike Srpske, (Službeni glasnik Republike Srpske, br. 54/2002, 41/2008 i 63/2014);
6. Porodični zakon Brčko Distrikta, (Službeni glasnik Brčko Distrikta, br. 3/07);
7. Službeni glasnik Bosne i Hercegovine – Međunarodni ugovori, br. 19/2013
8. Zakon o ravnopravnosti polova u BiH - prečišćeni tekst („Službeni glasnik BiH“, br. 32/10)
9. Zakon o zabrani diskriminacije u Bosni i Hercegovini, ("Službeni glasnik Bosni i Hercegovini", broj 59/09);
10. Zakon o izmjenama i dopunama Zakona o zabrani diskriminacije ("Službeni glasnik Bosni i Hercegovini", broj 66/16);
11. Zakon o zaštiti od nasilja u porodici, (Službeni glasnik Republike Srpske, br. 102/2012, 108/2013, 82/2015 i 84/2019);
12. Zakon o zaštiti od nasilja u porodici u Federaciji Bosne i Hercegovine, (Službene novine Federacije Bosne i Hercegovine, br. 20/2013);
13. Zakon o zaštiti od nasilja u porodici Brčko Distrikta, (Službeni glasnik Brčko Distrikta, br. 7/2018);

Internet izvori:

1. Agencija za ravnopravnost polova BiH, Ministarstvo za ljudska prava i izbjeglice BiH, <https://arsbih.gov.ba/wp-content/uploads/2024/04/Istanbul-Convention-IBC-QA-updated-16-July-2020.pdf>;

2. Interview, Nasilje nad ženama: Tromi sistem ohrabruje nasilnike; <https://interview.ba/2024/11/04/nasilje-nad-zenama-tromi-sistem-ohrabruje-nasilnike>
3. Misija OSCE-a u BiH, *Krivična odgovornost i sankcioniranje počilaca nasilja u porodici - Analiza i preporuke o krivičnopravnim sankcijama u predmetima nasilja u porodici u Bosni i Hercegovini*, 2011., dostupno na: <http://www.osce.org/bs/bih/106971>
4. Ministarstvo za ljudska prava i izbjeglice BiH, Okvirna strategija za provedbu Konvencije o prevenciji i borbi protiv nasilja nad ženama i nasilja u porodici u Bosni i Hercegovini za period 2015 - 2018., dostupno na: https://arsbih.gov.ba/wp-content/uploads/2015/10/CAHVIO_Strategija.pdf
5. Radio Slobodna Evropa, *Nasilje u porodici kao 'manje ozbiljno krivično djelo'*, 16. april/travanj, 2023.god., dostupno na: <https://www.slobodnaevropa.org/a/nasilje-u-porodici-bosna-hercegovina-zene-/32366140.html>
6. Republika; MUP, dostupno na: <https://www.republika.rs/hronika/hronika/430321/mup-statistika-nasilej-u-porodici#>
7. Svjetska zdravstvena organizacija (WHO), Definicija i vrste nasilja, dostupno na: <http://www.who.int/violenceprevention/approach/definition/en/>;
8. Skupština Crne Gore, Istraživački centar, *Nasilje u porodici- komparativni pregled*, Podgorica, 2024.god; Council of Europe, <https://www.coe.int/en/web/istanbul-convention/about-the-convention>,
9. Statistika-Rasprostranjenost nasilja nad ženama, dostupno na <http://www.sigurnomjesto.hr/rad-na-prevenciji-i-suzbijanju-nasilja-statistika/>

Nataša Rakanović, mr. sc.

The Indirect Taxation Authority of Bosnia and Herzegovina

SPECIAL AND GENERAL PREVENTION OF THE CRIMINAL OFFENSE OF FAMILY VIOLENCE WITH REFERENCE TO THE PENAL POLICY OF THE COURTS

Summary: Violent behavior in the family occurs in different forms, intensity and frequency, where physical and sexual violence often includes emotional and psychological abuse. Domestic violence most often affects women and stems from power and control dynamics. Prevention of violence includes education, legislative measures and support for victims. Although Bosnia and Herzegovina ensures human rights according to international norms, the implementation of these rights is not always satisfactory.

BiH has developed a legal framework for combating domestic violence through changes in laws, including criminal laws in the entities and Brčko District, criminal acts of domestic violence are now prosecuted, and the legislation provides clear protocols for the protection of victims. However, the lack of adequate application of the law in practice prevents effective protection of victims.

The biggest problem of domestic violence is non-reporting of violence by the victim and inadequate response from institutions. Victims, especially women, often want to preserve their family due to traditional attitudes or economic reasons, so they withdraw reports and refuse to cooperate with the police.

In addition to the fact that criminal acts of violence in the family, especially against women, are prescribed and for the same are threatened prison sentences, that the Centers for Social Work, the police, the prosecutor's office and ultimately the court deal with the same problem, very often some institution in this chain fails, which can result in tragic consequences for the victims. The experiences of recent years indicate that there is no adequate institutional cooperation, and the situation needs to be improved in that area. In the same way, it is necessary to carry out an analysis of the sentences imposed for domestic violence, and they will be determined in terms of both special and general prevention, that is, penal policy in general, which would certainly have a great effect on violent people.

During the research, data from the OSCE, non-governmental organizations, and the HJPC related to court verdicts related to domestic violence in the period from 2004 to 2023 were collected and processed, and after a comprehensive analysis of the collected data, a conclusion was drawn. that the penal policy of the courts is mild, that the courts impose sentences below the legal minimum, that they impose sentences of up to one year in prison that can be redeemed, etc. For the above reasons, special and general prevention does not have the necessary effect on abusers, and certain measures are proposed in the Conclusion in order to overcome such a situation, which will be elaborated in detail in the paper.

Key words: domestic violence, legal framework, analysis of the monitoring of court judgments, penal policy, special and general prevention.

